

Dini düşünce dışında insanın hayatla alacak verecek muhasebesini dengeleyen başka bir fikir var mı? Ölümün ötesine dair bir şekilde *adalet*e inanmıyorsak, ölümün ertesinde her şey *sıfır* olacaksa, bu sıfırı ancak hayatın kendisine *sıfır* değer vererek çözebiliriz. Ölüm hepimizi sıfırlıyor, zaten hayat da sıfırdı. Buna nihilizm deniyor.

Felsefe bir şekilde beni hayata *gerçekten* değer vermeye sevk edebilir mi? Buradaki *değer* hayatımı öleceğini bilmeyen hayvanların yaşadığından başka bir şey haline getirmeli, beni büyük bir hikayenin parçası yapmalı. Ancak bunu yaparken, kendi hakkımın, bu hikayedeki rolümün zayi olmadığına inanmam gerekiyor. Rolüm ufak da olsa, hayatın beni takdir ettiğine inanmam.

Böyle bir felsefe bilmiyorum. *Bilim* böyle bir fikir üzerinde durmuyor, hepimiz harcanabilir, yapıtaşları her hayvandakiyle aynı canlılarız. Tek önemli tarafımız, olduğu kadarıyla bilim yapmak ve bilgimizi iletirmek. Dindarların *her şey din için* dediği gibi, değeri *bilim* üzerinden dağıtıyor.

Bunun dışında da, işte varoluşçuluk gibi, aslından inanması, diyelim (eksik gedik de olsa) bir tanrıya inanmak kadar zor bir takım felsefeler var. Bir yerde, bunların *pratiklerinin*, öğrettiklerinin ölüm fikriyle mücadele etmekte faydalı olduğunu düşünüyorum. Ancak baktığım kriter etrafında, yani insanın hayatla tüm alacak vereceğini bitirecek bir düşünce olarak pek faydaları yok.

Duygularını uzaktan gözlemeye alıştırsan, bir yerden sonra onların o kadar da ağır olmadığını, hayatını yönlendirmedeğini anlarsın. Ölüm düşüncesi de böyle, insan bir yerden sonra hayatın biteviye saçmalığından bıktığı için ölüme karşı da uyuşmuş bir uzaklıkla bakmaya başlıyor. İdrak etmeyi ve düşünmeyi bırakıyor. Bir de eğer çocukları varsa, herhalde *nasılsa genlerim yaşamaya devam edecek* ilhamıyla o kadar derin korkular duymuyor. Şahsen kendi ölümümünden çok, çocuklarımdan korkuyorum.

Bununla beraber yine de hayat bana kazık attığında, Zilzal suresinin son ayetleri, *kim zerre kadar hayır yaparsa, onu görür ve kim zerre kadar şer yaparsa onu görür* kadar beni teskin etmiyor. Duygularımı terbiye etmeyi öğrendiğim, hayatın bana bir borcu olmadığını kafama yazdığım yaşlarda dahi, ölümün ertesinde bütün bu kabuk bağlamış yaraların tedavi edileceğine inanmak istiyorum. Çünkü ölümün öncesinde tedavi etmem neredeyse imkansız.

Bunun *inanmak değil, inanmayı istemek* diye anlayacaklar vardır: Belki gerçekten de böyledir, onu da bilmiyorum. Yine de samimi olarak ilk aklıma gelenin daha *laik* olmasını isterdim. Gördüğüm insanların çoğu bir kimlik ahlakından hareket ediyor, başkasında gördüğü bir yanılsa *bu etik değil* dediğinde, *neden?* diye sormaya cesaret edemiyorum, *olsa ne olacak, olmasa ne olacak?* diyemiyorum. Kantçı bir ahlak beni teskin etmiyor, *ben* dediğim şey, içimde atan bu *benlik* beni insanların genelini bir kriter olarak almaktan uzaklaştırıyor. Beni tanımayan, umurlarında olmadığı insanların toplamı için, *herkes böyle yapsa, şöyle olur* gibi saftirik bir takım gerekçelere inanmıyorum.

Dönüp dolaşıp aynı yere geldiğimi farkediyorum: Benim Allah'tan başka çıkışım yok. Eğer Allah yoksa ve hepimiz ezkaza varolmuş yaratıklarsak, bizi ölüm fikriyle buluşturan mutasyonla mücadele için

Tanrı'yı *uydurmamızın* gayet gerçekçi olduğunu söylemek mümkün. Öleceğime inandığım gün Allah'a da inandım.